

Małgorzata Kniaź, Paulina Niechciał

BAHAICI W IRANIE I EGIPCIE. PERSPEKTYWA PORÓWNAWCZA

Bahaizm – jedna z najmłodszych monoteistycznych religii świata – zaczął kształtować się w 2. połowie XIX wieku na gruncie islamu szyickiego w Iranie, gdzie został uznany za herezję. Obecnie jest religią o globalnym zasięgu, ma swoje organizacje w ponad stu osiemdziesięciu państwach i liczy około pięciu milionów wyznawców pochodzących z ponad dwóch tysięcy grup etnicznych i plemiennych¹. W artykule przedstawiona zostanie sytuacja mniejszości bahaickiej w dwóch państwach Bliskiego Wschodu – Iranie, jedynym na świecie wyznaniowym państwie szyickim², oraz Egipcie, największym bliskowschodnim kraju zdominowanym przez sunnitów³, w którym od wieków funkcjonuje najstarsza i najważniejsza madrasa oraz centrum nauczania sunnickiego islamu – Uniwersytet al-Azhar. Kraje te mają ściśle zdefiniowaną tożsamość religijną, która odgrywa istotną rolę na gruncie relacji obywatel – państwo, wskutek czego bahaici są dyskry-

¹ P. Hartz, *Baha'i Faith*, New York 2009, s. 8–9. W Polsce wspólnota bahaicka liczy około 300 wiernych. Więcej na temat polskich bahaitów na ich oficjalnej stronie: www.bahai.org.pl [dostęp: 8.08.2012].

² Według najnowszych szacunków populacja Islamskiej Republiki Iranu wynosi prawie 79 mln mieszkańców – 98% społeczeństwa to muzułmanie, przede wszystkim szyici (89%) oraz mniejsza liczba sunnitów (9%) (zob. *The World Factbook*, Central Intelligence Agency 2012, [online], <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html> [dostęp: 10.03.2012]). Pozostałe grupy religijne to bahaici, Żydzi, zaratusztrianie i chrześcijanie (głównie Ormianie oraz Asyryjczycy i Chaldejczycy).

³ Populacja Egiptu szacowana jest na ponad 80 mln mieszkańców. Około 90% społeczeństwa stanowią sunnicy muzułmanie, 1% szyici, 8%–12% chrześcijanie (w większości obrządku koptyjskiego), a społeczność żydowska liczy około 100 członków (IRFR: *International Religious Freedom Report 2011: Egypt*, 2011, U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, [online], <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm?dliid=192881#wrapper> [dostęp: 25.04.2012]).

minowani i nie posiadają statusu pełnoprawnych członków społeczeństwa, jednak – z uwagi na odmienny kontekst społeczno-polityczny – ich sytuacja w obu krajach różni się. Celem niniejszej pracy jest przedstawienie statusu prawnego bahaitów oraz polityki i stanowiska establishmentu religijnego wobec nich w wybranych państwach. Na tej podstawie podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie, czy w krajach muzułmańskich możliwa jest pełna emancypacja i poprawa statusu interesującej nas społeczności.

WPROWADZENIE

U źródeł bahaizmu leży szkoła szejchicka – mistyczny nurt, który od 2. połowy XVIII wieku kształtował się w łonie islamu szyickiego i zyskał dużą popularność w Iranie. Jego wyznawcy postulowali alegoryczną i ezoteryczną interpretację szyizmu oraz dążyli do ustanowienia idealnego szyickiego społeczeństwa. Idee szejchizmu radykalizowały się w babizmie, kiedy w 1843 roku kupiec z Szirazu, Sejjed Mohammad Ali (1819–1850), ogłosił się *Babem* – bramą do boskiej prawdy, atakując szyicki kler za korupcję, duchową ignorancję i nadużywanie idżtihadu⁴, a z czasem proklamował się oczekiwanym przez szyitów ukrytym Imamem – zbawcą, który zaprowadzi sprawiedliwość na świecie – i tym samym najwyższą władzę na ziemi, stawiając się ponad szachem⁵.

Wystąpienie Baba wywołało protesty muzułmańskiego kleru, wskutek czego został on uwięziony, najpierw w Szirazie, a następnie w Maku i Czeraq w Azerbejdżanie. Teolodzy – nie tylko szyicy, ale również sunnicy – w swoich fatwach⁶ uznali Baba i jego zwolenników za niewiernych,

⁴ Idżtihad – dosł. „wysiłek twórczy”, oznacza możliwość indywidualnego formułowania przepisów prawnych na podstawie Koranu i sunny. W islamie sunnickim w X wieku po ukształtowaniu się głównych szkół prawa muzułmańskiego nastąpiło „zatrzaśnięcie bram idżtihadu” i zastąpienie go naśladownictwem – wykorzystywaniem interpretacji Koranu i sunny zawartych w dziełach poszczególnych szkół prawnych. W szyizmie bramy idżtihadu nie zostały zamknięte, a zatem prawnicy mają możliwość samodzielnego rozwijania prawa (J. Danecki, *Podstawowe wiadomości o islamie*, t. 1, Warszawa 1998, s. 226–227).

⁵ M. Bayat-Philipp, *Tradition and Change in Iranian Socio-Religious Thought*, [w:] *Continuity and Change in Modern Iran*, eds. E. B. Michael, N. R. Keddie, New York 1981, s. 42–46.

⁶ Fatwa – opinia prawna dotycząca budzących wątpliwości kwestii religijnych, etycznych lub prawnych. Nie jest przepisem prawnym, a jedynie zaleceniem. W islamie sunnickim fatwy wydawane są przez muftiego – interpretatora prawa, a w szyizmie przez mudżtahida, który – w przeciwieństwie do muftiego – nie tylko interpretuje, lecz także tworzy prawo (J. Danecki, op. cit., s. 229–230).

skazując ich w ten sposób na śmierć. Protesty, które wybuchły w różnych miejscach Iranu, zostały krwawo stłumione, a egzekucja Baba odbyła się w 1850 roku w Tebrizie. Dwa lata później prześladowania babitów zintensyfikowały się, kiedy wywodzącym się spośród nich spiskowcom udaremniiono zamach na szacha, co pozostałych przy życiu przywódców ruchu zmusiło do emigracji⁷.

Należy podkreślić, że babilizm był najbardziej znaczącym ruchem społeczno-mistycznym w dziewiętnastowiecznym Iranie i – w przeciwieństwie do podobnych sekt szyickich, jakie powstawały w tamtym czasie – w rozwiniętym stadium dążył do zerwania z islamem i rozwoju odrębnego systemu religijnego. Chociaż ruch babitów został stłumiony i utracił religijne oraz polityczne znaczenie, głoszone przez niego idee pomuzułmańskiego objawienia znalazły kontynuację w dwóch konkurencyjnych nurtach – azalicyzmie i bahaizmie. Ten ostatni zyskał dużą popularność na całym świecie – wyznawcy podkreślali jego status jako odrębnej religii i otworzyli drogę do odrodzenia babickich korzeni⁸.

Bahaizm narodził się w 1860 roku, kiedy jeden z uczniów Baba, Mirza Hosejn Ali Nuri (1817–1892), ogłosił się prorokowanym przez swojego nauczyciela boskim posłańcem. Bahaizm od tego czasu rozprzestrzenił się w szybkim tempie poza terytorium Iranu, docierając najpierw do krajów Bliskiego Wschodu i Azji⁹, a na przełomie XIX i XX wieku również do Europy i Ameryki Północnej. Założyciel bahaizmu, znany jako Baha'ollah, został wygnany z ojczyzny i zmarł w Akce na terenie współczesnego Izraela, stanowiącej jedno z najważniejszych miejsc kultu, w którym mieści się również mauzoleum Baba. Po śmierci Bahao'llaha przywództwo nad społecznością było dziedziczone, do czasu, gdy wnuk Baha'ollaha, Szogi Effendi, zmarł bezpotomnie w 1957 roku w Londynie. Tam też w 1963 roku światowy kongres bahaitów wybrał członków Powszechnego Domu Sprawiedliwości z siedzibą w izraelskiej Hajfie, który przejął religijne zwierzchnictwo¹⁰. Do dziś jest to najważniejsza instytucja bahaicka, składająca się z dziewięciu członków wybieranych co pięć lat, której jurysdykcji podlegają Narodowe Zgromadzenia Duchowe z innych krajów¹¹. Bahaici, odżegnujący się od mia-

⁷ A. Krasnowolska, *Iran współczesny (XIX–XX w.)*, [w:] *Historia Iranu*, red. A. Krasnowolska, Wrocław 2010, s. 738–739.

⁸ Zob. D. M. MacEoin, *Babism*, [w:] *Encyclopaedia Iranica*, ed. E. Yarshater, Vol. 3, London–New York 1989, s. 309–317.

⁹ W latach 1860–1892 bahaizm rozprzestrzenił się na terenach Iraku, Turcji, Syrii, Egiptu, Sudanu, Kaukazu, Azji Centralnej, Indii i Birmy (J. Cole, *Bahai Faith: i. The Faith*, [w:] *Encyclopaedia Iranica*, ed. E. Yarshater, Vol. 3, London–New York 1989, s. 439).

¹⁰ E. Sanasarian, *Religious Minorities in Iran*, Cambridge 2000, s. 50–51.

¹¹ L. Żuk-Lapińska, *Religia Bahá'í*, Kraków 1993, s. 50.

na sekty czy ruchu reformatorskiego w łonie islamu, uznają się za propagatorów uniwersalizmu i pokoju na ziemi, podkreślając istotne z ich perspektywy znaczenie swojej religii we współczesnym świecie¹².

IRAN

W pierwszych dekadach od powstania bahaizm w Iranie był atrakcyjny nie tylko dla muzułmanów, ale również zaratusztrian i Żydów. Historia tej religii w jej ojczyźnie od początku była naznaczona prześladowaniami – pod koniec XIX i w XX wieku motywowanymi przede wszystkim religijnie (choćby czynniki społeczno-ekonomiczne były również istotne), a z czasem zyskującymi większy wydźwięk polityczny. Najwcześniejsze ataki na bahaitów można uznać za kontynuację tego, co spotykało w Iranie babitów – były to akty pobicia, wypędzenia czy zabójstwa, inicjowane głównie przez szyicki kler i lokalne władze administracyjne. Do najkrwawszych akcji wymierzonych przeciwko bahaitom doszło w Isfahanie w 1874 i 1880 roku, w Teheranie w latach 1882–1883 oraz w Jazdzie w 1891 roku. W przyjętej na początku XX wieku pierwszej irańskiej konstytucji bahaitom odmówiono – w przeciwieństwie do akceptowanych przez islam Żydów, chrześcijan i zaratusztrian – oficjalnego statusu mniejszości religijnej. W związku z tym bahaiaci nie stanowili pełnoprawnych obywateli Iranu, nie mogli oficjalnie się zrzeszać, rejestrować swoich instytucji czy wydawać publikacji¹³.

W latach 20. XX wieku, po dojściu do władzy dynastii Pahlawich (1925–1979), polityka wobec bahaitów zmieniła się, między innymi w związku z ograniczeniem roli szyickiego kleru w państwie. Akty fizycznej przemocy w dużej mierze ustąpiły ogólnej dyskryminacji obywatelskiej i religijnej, odzwierciedlającej uczucia antybaahaickie szerszych warstw społeczeństwa. Poparcie bahaitów dla modernizacji oraz skierowanych przeciwko szyickiemu klerowi reform szacha Rezy Pahlawiego odcinało ich od konserwatywnych i religijnych warstw społecznych, ale też nie przysporzyło wystarczającej sympatii władzy i świeckich modernistów. Z czasem – kiedy reformy Pahlawich były coraz bardziej krytykowane – bahaizm zaczął wywoływać coraz więcej negatywnych konotacji w społeczeństwie¹⁴. By zdeprecjonować szacha, kler oskarżał go właśnie o praktykowanie bahaizmu¹⁵.

¹² E. Sanasarian, op. cit., 2000, s. 51.

¹³ J. Cole, op. cit., s. 462; D. M. MacEoin, *Bahai Faith: vii. Bahai Persecutions*, [w:] *Encyclopaedia Iranica*, ed. E. Yarshater, Vol. 3, London–New York 1989, s. 462.

¹⁴ D. M. MacEoin, *Baha Faith...*, op. cit., s. 463.

¹⁵ F. Kazemzadeh, *Baha'is in Iran: Twenty Years of Repression*, „Social Research” 2000, Vol. 67 (2), s. 539.

Mimo kolejnych korzystnych dla społeczności niemuzułmańskich reform wprowadzanych w latach 30. XX wieku bahaitom – w przeciwieństwie do uznanych przez islam mniejszości religijnych – odmówiono prawnej akceptacji ich małżeństw. W 1955 roku doszło do znaczących aktów przemocy fizycznej – w wyniku wywieranej na szacha presji ulemów, z ajatollahem Mohammadem Borudżerdim na czele, zniszczona została między innymi kopuła bahaickiego centrum w Teheranie. W latach 60. i 70. – chociaż był to okres największej poprawy sytuacji bahaitów w Iranie¹⁶ – muzułmańskie ugrupowania nie zaprzestały prześladowań, także we współpracy z irańską służbą bezpieczeństwa – SAWAK-iem¹⁷. Na tym polu odznaczały się założone w latach 50. stowarzyszenie Hodżatije, zmierzające do wyeliminowania bahaizmu jako bezpośredniego zagrożenia dla islamu¹⁸, oraz organizacja Tabliqat-e Eslami (Islamska propaganda). Grupy te zajmowały się między innymi zastraszaniem bahaitów i osób z nimi sympatyzujących oraz propagowaniem antybahaickich publikacji¹⁹. Przez znaczną część społeczeństwa bahaici byli postrzegani jako nadużywający osobistych relacji do szerzenia swojej religii, a nawet jako członkowie fałszywego ruchu założonego w Iranie przez brytyjskich kolonialistów celem podstępnego niszczenia szyizmu. Równocześnie, jako osoby dobrze wykształcone, bahaici bywali wykwalifikowanymi profesjonalistami i osiągnęli wysokie pozycje w różnych dziedzinach. Ze względu na trudną sytuację bahaizm w przedrewolucyjnym Iranie był nierzadko praktykowany potajemnie, co nie pozwalało na określenie liczby jego wyznawców, a szacunkowe dane dotyczące lat 70. XX wieku wahają się między sto pięćdziesiąt tysięcy a pół miliona osób²⁰.

Jeszcze przed powrotem z emigracji do Iranu ajatollah Ruhollah Chomejni – lider islamskiej rewolucji w 1979 roku i przywódca utworzonej w jej wyniku republiki islamskiej – podczas wywiadu udzielonego w 1978 roku we Francji wyjaśnił, że bahaici, jako niebezpieczna frakcja polityczna, nie będą w Iranie akceptowani²¹. W porewolucyjnej konstytucji stwierdzono, że obywatele Iranu mają równe prawa bez względu na kolor skóry, pochodzenie czy język²², jednak równość nie dotyczy wyznawanej przez

¹⁶ Zob. J. Cole, op. cit., s. 441.

¹⁷ E. Sanasarian, op. cit., s. 52–53.

¹⁸ Po rewolucji islamskiej organizacja prowadziła nadal swoją działalność, między innymi poprzez Ministerstwo Edukacji, przede wszystkim kiedy w 1979 roku jego szefem został członek Hodżatije, Mohammad Ali Radżaji. Por. ibidem, s. 120.

¹⁹ D. M. MacEoin, *Baha Faith...*, op. cit., s. 463.

²⁰ E. Sanasarian, op. cit., s. 53, 114–115.

²¹ F. Kazemzadeh, op. cit., s. 541.

²² *Qānun-e asāsi-ye Ğomhuri-ye Eslāmi-ye Irān*, 1368/1989, art. 19, [online], http://91.98.29.74/majles/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=88 [dostęp: 6.10.2011].

nich religii, a Irańczycy dzielą się na trzy kategorie: muzułmanów (religią państwową jest szyizm imamicki, akceptowani są też zwolennicy innych szkół prawnych islamu²³), uznane mniejszości religijne i wykluczonych wyznawców innych religii. Bahaitom odmówiono wobec tego statusu pełnoprawnych obywateli, jako niekwalifikującym się ani do miana mniejszości religijnej (tak samo jak we wcześniejszej ustawie zasadniczej prawo do praktykowania własnej religii przyznano chrześcijanom, zaratusztrianom i Żydom²⁴), ani organizacji czy stowarzyszenia (mogą być rejestrowane, o ile mają charakter islamski lub związany z jedną z uznanych mniejszości religijnych²⁵). Tysiące bahaitów opuściło porewolucyjny Iran, udając się do Europy (znaczna liczba uzyskała azyl na terenie Danii), a także do Kanady i Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej²⁶. Za sprawą porewolucyjnych irańskich przywódców bahaici zostali uznani za „pogan” – osoby niewyznające żadnej z akceptowanych przez islam starszych od niego religii mono-teistycznych, postrzegane jako rytualnie skalane, a przy tym jako apostaci, gdyż teologia muzułmańska nie dopuszcza istnienia religii młodszych od islamu, czyli nie objawionych, ale stworzonych przez człowieka. W początku lat 80. władze oficjalnie określiły bahaizm mianem politycznego ruchu działającego przeciwko islamowi i rewolucji. Jego wyznawców oskarżono o sprzyjanie obalonemu reżimowi szacha, działania wrogie islamowi, syjonistyczną agenturę oraz konspirowanie z rządem amerykańskim i brytyjskim²⁷. W 1983 roku prokurator generalny Sejjed Hossejn Musawi Tabrizi potwierdził, że wszelka zorganizowana działalność bahaitów jest niezgodna z prawem oraz że pogan należy wyeliminować²⁸.

Po rewolucji islamskiej wielu bahaitów straciło miejsca pracy, przede wszystkim w edukacji, innym nie wypłacano pensji lub emerytur. Zmuszano ich do przyjęcia islamu, poddawano systematycznym represjom, konfiskowano należące do nich ziemie, a wielu liderów bahaickich zostało aresztowanych i straconych lub zaginęło bez wieści, jak wszyscy członkowie irańskiego Narodowego Zgromadzenia Duchowego zatrzymani w sierpniu 1980 roku. Ośmiu spośród dziewięciu kolejnych członków tej organizacji zostało aresztowanych w grudniu 1981 roku i straconych sekretnie po dwóch tygodniach. Za najbardziej pokazowe ataki na bahaizm można uznać zniszczenie Domu Baba w Szirazie – jednego z najważniejszych miejsc

²³ Zob. ibidem, art. 12.

²⁴ Zob. ibidem, art. 13

²⁵ Zob. ibidem, art. 26

²⁶ M. Warburg, *Citizens of the World. A History and Sociology of the Baha'is from a Globalisation Perspective*, Leiden–Boston 2006, s. 252.

²⁷ E. Sanasarian, op. cit., s. 115–116.

²⁸ F. Kazemzadeh, op. cit., s. 550.

kultu – oraz torturowanie i stracenie dziesięciu bahaitek²⁹. Rozwiązano też wszystkie bahaickie zgromadzenia (w latach 60. było ich w Iranie ponad 500), a rządowa konfiskata dokumentów rejestracyjnych członków bahaickich organizacji z ośrodka w Teheranie pozwoliła władzom identyfikować wyznawców tej religii na terenie całego kraju³⁰. Od czasu rewolucji islamskiej, przede wszystkim w pierwszych latach porewolucyjnych czystek, ponad dwustu z nich – głównie liderów społeczności aktywnych na poziomie lokalnym i narodowym – zginęło w więzieniach lub zostało straconych, niejednokrotnie bez rozprawy sądowej. Liczba egzekucji zmniejszyła się po połowie lat 80.³¹

Do poprawy sytuacji bahaitów – związanej ze zmianą sytuacji politycznej w całym Iranie – doszło w latach 90. Wtedy na przykład pozwolono im grzebać zmarłych na wybranych cmentarzach i łatwiej było im uzyskać paszporty³², chociaż nie ustały inne dyskryminujące praktyki, jak nieuznanie bahaickich regulacji dotyczących prawa spadkowego ani małżeństw, prowadzące do oskarżeń osób w związkach bahaickich o prostytutkę³³. Ten ostatni problem rozwiązano dopiero kilka lat później, dopuszczając rejestrację związków małżeńskich i urodzeń bez podawania religii. Nie znaczy to jednak, że otwarto w ten sposób drogę do akceptacji bahaitów – na żądanie najwyższego przywódcy ajatollaha Alego Chamenejego³⁴ i prezydenta Alego Akbara Haszemiego Rafsandżaniego (1989–1997) opracowano memorandum regulujące traktowanie bahaitów, mające na celu między innymi ukroczenie ich religijnej działalności oraz zniszczenie ich kulturowych korzeni poza Iranem³⁵.

Do kolejnych incydentów skierowanych przeciwko niemuzułmanom – przede wszystkim bahaitom i Żydom – zaczęło dochodzić w Iranie w pierwszych latach XXI wieku, a w środkach masowego przekazu ukazało się wiele audycji deprecjonujących te społeczności. Po raz pierwszy irańscy bahaici wystosowali wówczas oficjalny list do prezydenta kraju, Moham-mada Chatamiego (1997–2005), z prośbą o ochronę praw człowieka. Ten krok podjęli wobec pewnej liberalizacji życia irańskiego społeczeństwa w okresie prezydentury Chatamiego, jednak nie tylko nie poprawiło to sy-

²⁹ E. Sanasarian, op. cit., s. 116–119.

³⁰ J. Cole, op. cit., s. 442.

³¹ M. Warburg, op. cit., s. 164.

³² Ponieważ w paszportach nie umieszcza się afiliacji religijnej, mogą one być wydawane również bahaitom. Odmawia się im natomiast dowodów osobistych, odcinając tym samym od wielu sfer życia społecznego.

³³ E. Sanasarian, op. cit., s. 121.

³⁴ Objął tę funkcję po śmierci Chomejniego w 1989 roku.

³⁵ F. Kazemzadeh, op. cit., s. 553–556.

tuacji, ale spowodowało wzrost prześladowań i aresztowań pod zarzutami antyrządowej propagandy oraz zagrożenia bezpieczeństwu narodowemu. Po 2005 roku, wraz z trwającą do dziś prezydenturą Mahmuda Ahmadineżada, wróciła wyraźna wrogość wobec mniejszości religijnych i medialna na nie nagonka, której głównym celem stali się bahaici. Władze sięgnęły do praktyk podobnych do tych z okresu porewolucyjnego – porwań, niszczenia cmentarzy i miejsc kultu, konfiskaty dóbr, aktów pobicia czy aresztowań bez formalnych zarzutów. Z administracji Ahmadineżada wyciekły trzy dokumenty, ujawniające politykę państwa zorientowaną na prześladowanie obywateli związanych z bahaizmem. Pierwszy, z 2005 roku, bazujący na wytycznych ajatollaha Alego Chamenejego i rozesłany do jednostek wywiadu, policji i Strażników Rewolucji³⁶, zawierał instrukcje dotyczące zidentyfikowania bahaitów i monitorowania ich działalności. Podobnym celom służyły dwa dokumenty wydane w roku następnym³⁷. Liczba aresztowanych bahaitów wzrosła po protestach przeciwko wynikom wyborów prezydenckich w 2009 roku – około 140 z nich znalazło się wówczas w więzieniach³⁸.

Współcześnie bahaici, stanowiący największą społeczność niemuzułmanów w Iranie – szacowaną na 300 tys. członków³⁹ – są w ojczyźnie prześladowani pod zarzutami apostazji, herezji, działalności antypaństwowej i niemoralnego postępowania. Posiadanie miejsca kultu na terenie Izraela jest pretekstem do oskarżeń o szpiegostwo na rzecz tego kraju – jak w 2009 roku stwierdził prokurator generalny ajatollah Qorbanali Dorri-Nadżafabadi, bahaici zaangażują się w zbieranie informacji na rzecz „reżimu syjonistycznego” (jak w dyskursie muzułmańskich pejoratywnie określa się Izrael) oraz w działania służące podważaniu ideologicznych postaw obywateli⁴⁰. Bahaici spotykają się z dyskryminacją na wszelkich szczeblach szkolnictwa, wobec czego prowadzą własną, nielegalną działalność edukacyjną. Do 2004 roku podjęcie przez bahaicką młodzież edukacji na poziomie wyższym uniemożliwiała konieczność deklarowania przez przyszłych studentów przy-

³⁶ Strażnicy Rewolucji Islamskiej to członkowie utworzonej po rewolucji, zideologizowanej jednostki militarnej, mającej bronić nowego systemu.

³⁷ E. Sanasarian, A. Davidi, *Domestic Tribulations and International Repercussions: The State and the Transformation of non-Muslims in Iran*, „Journal of International Affairs” 2007, Vol. 60 (2), s. 56–60.

³⁸ *Discrimination against Ethnic and Religious Minorities in Iran*, International Federation for Human Rights, Paris–Geneva–New York 2010, s. 24, [online], <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4c8622f72.html> [dostęp: 8.08.2012].

³⁹ Ibidem, s. 22.

⁴⁰ *Fa'āliyahā-ye ferqe-ye zālle-ye bahā'īyyat qeyr-e qānuni va mamnu'ast*, Fars News Agency 2009, [online], <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=8711271271> [dostęp: 8.08.2012].

należności do islamu lub jednej z trzech uznanych mniejszości religijnych. Chociaż w 2004 roku na uniwersytetach państwowych wymóg ten zniesiono, bahaici, którzy zdali egzaminy wstępne, w dalszej kolejności i tak musieli zadeklarować swoje poglądy⁴¹. W 2010 roku Krajowa Organizacja Ewaluacji Edukacji⁴² ustaliła, że studentami nie mogą być osoby prezentujące wrogą postawę wobec Islamskiej Republiki Iranu – zdefiniowano je między innymi jako członków „religii utworzonych przez człowieka”⁴³, czyli właśnie bahaitów, wyznających nieakceptowaną przez islam religię podważającą ostateczne prorocstwo Mahometa.

Raport przygotowany przez International Federation for Human Rights dzieli problemy dotyczące bahaitów w Iranie na pięć kategorii: bezpośrednie prześladowania polityczne, które nasiliły się w ostatnich latach, niszczenie cmentarzy i innych nieruchomości (na przykład burzenie domów, konfiskata ziemi), odmowa dostępu do edukacji i do zatrudnienia (w instytucjach państwowych, ale też uniemożliwianie lub utrudnianie zakładania firm prywatnych), a także odmowa praw obywatelskich (na przykład poprzez wykluczenie z systemu opieki społecznej, pozbawienie prawa do spadku)⁴⁴. Władze odmawiają bahaitom uczestniczenia w życiu publicznym do tego stopnia, że w 2009 roku zawieszono na pewien czas wydawanie dziennika „Hamszahri”, który w reklamie wycieczki do Indii opublikował zdjęcie tamtejszej bahaickiej świątyni⁴⁵.

EGIPT

Aktywność misyjna bahaitów w Egipcie zainicjowana została przez Baha’ollaha. Polecił on swoim wysłannikom przejąć tryb życia wędrownych derwiszy, aby sprawdzić, czy nowa wiara trafi na podatny grunt wśród sunnickich sufich zamieszkujących terytorium Egiptu i pozostałe prowincje imperium osmańskiego⁴⁶. Bahaici przybyli do Egiptu w latach 60. XIX wieku,

⁴¹ *Discrimination...*, op. cit., s. 24.

⁴² Zob. sanjesh.org [dostęp: 8.08.2012].

⁴³ *Discrimination...*, op. cit., s. 11. [Jeśli nie podano inaczej, wszystkie teksty obcojęzyczne w tłumaczeniu autorek artykułu].

⁴⁴ *Ibidem*, s. 24.

⁴⁵ *Iran Shuts Newspaper For Publishing Baha’i Temple Photo*, Radio Free Liberty 2009, [online], http://www.rferl.org/content/Iran_Shuts_Newspaper_For_Publishing_Bahai_Temple_Photo/1886171.html [dostęp: 8.08.2012].

⁴⁶ M. Momen, *The Globalization of the Baha’i Community: 1892–1921*, [w:] *Baha’i and Globalization*, eds. A. H. Margit Warburg, M. Warminde, Aarhus University Press 2005, s. 79.

aczkolwiek pierwsze konwersje rdzennych mieszkańców zarejestrowano dopiero pod koniec wieku, kiedy Abu al-Fadl al-Gulpajagani, były uczonego muzułmański, ukrywając prawdziwą tożsamość, nawrócił grupę około piętnastu studentów i nauczycieli Al-Azharu. Popularność bahaizmu wzrosła po 1910 roku, kiedy z podróżą misyjną do Aleksandrii przybył Abd al-Baha (1844–1921), syn Baha'ollaha, wzbudzając duże zainteresowanie egipskich intelektualistów. Rozkwit społeczności bahaickiej nastąpił w latach 20. XX wieku, kiedy założono Narodowe Zgromadzenie Duchowe i po raz pierwszy podjęto próbę uzyskania statusu *milla* – mniejszości podlegającej przepisom własnego prawa religijnego. Mimo niepowodzenia pod koniec lat 50. liczebność bahaitów wynosiła już około 5 tys. osób. Wydawali własne akty małżeństwa i cieszyli się stosunkową niezależnością i swobodą działania⁴⁷. Ich sytuację w Egipcie w połowie lat 50. Szogi Effendi (1899–1957) określił jako etap emancypacji, kiedy społeczeństwo i władze tolerują bahaizm, choć nie wykazują nim większego zainteresowania. Kolejnym, naturalnym etapem ewolucji powinno być oficjalne uznanie bahaizmu za jedną z religii państwowych⁴⁸. Jednak w Egipcie nigdy nie zyskał on statusu religii, co więcej, na płaszczyźnie relacji obywatel – państwo nastąpiła regresja do etapu prześladowania.

W 1960 roku prezydent Egiptu, Gamal Abdel Naser (1954–1970), w dekreście nr 263 oficjalnie zdelegalizował społeczną aktywność bahaitów, nakazując rozwiązanie wszystkich bahaickich instytucji. Kontynuacja działalności miała odtąd podlegać karze do trzech lat pozbawienia wolności, a całe mienie wspólnoty, w tym także cmentarze, zostało skonfiskowane przez rząd⁴⁹. Prezydencki dekret był wielokrotnie kwestionowany przez bahaitów pod zarzutem niezgodności z konstytucją, która gwarantuje wolność wyznania i równość wobec prawa wszystkich obywateli, bez względu na pochodzenie etniczne, język i afiliację religijną. Jednak, zdaniem Faradza Fudy, „jednego z najwybitniejszych liberałów w porewolucyjnym Egipcie”⁵⁰, art. 46 konstytucji dotyczący wolności wyznania i praktykowania rytuałów religijnych *de facto* wyklucza prawdziwą wolność religijną, ponieważ nie podaje definicji wolności, a co więcej, zgodnie z art. 2, religią państwową

⁴⁷ J. Pink, *A Post-Qur'anic Religion between Apostasy and Public Order: Egyptian Muftis and Courts on the Legal Status of the Bahā'ī Faith*, „Islamic Law and Society” 2003, No. 3 (10), s. 411–412.

⁴⁸ R. Danesh, *Church and State in the Bahā'ī Faith: An Epistemic Approach*, „Journal of Law and Religion” 2008, Vol. XXIV, s. 24.

⁴⁹ J. Pink, op. cit., s. 412.

⁵⁰ M. Hatina, *Identity Politics in the Middle East. Liberal Thought and Islamic Challenge in Egypt*, London–New York 2007, s. 3.

jest islam, a szariat podstawowym źródłem prawa⁵¹. Dla bahaitów zapis konstytucyjny stał się podstawą do wniosku o rewizję dekretu. W odpowiedzi Sąd Najwyższy w 1975 roku orzekł, że prawo nie zabrania wiary, a jedynie bahaickich praktyk, ponieważ wolność praktykowania rytuałów ogranicza się do wyznawców islamu – religii państwowej – oraz akceptowanych przez islam religii monoteistycznych⁵².

Podstawą decyzji o delegalizacji bahaizmu stały się fatwy wydawane przez Komitet Badań Muzułmańskich Uniwersytetu Al-Azhar, według których bahaizm nie jest prawdziwą religią i nie może też zostać uznany za odłam islamu. Zgodnie z oświadczeniem wydanym w 1986 roku jest on „falszywą wiarą”, ponieważ „pozostaje w sprzeczności z islamem nie uznając Dnia Sądu, zmartwychwstania, nieba i piekła; odrzucając Mahometa jako «Pieczęć Proroków»; twierdząc, że Bóg stał się człowiekiem w osobie Baha'ollaha”⁵³. Zdaniem uczonych z Al-Azharu, reprezentujących główny nurt sunnickiego islamu, bahaici są apostatami, heretykami, a sam bahaizm, cytując słowa Wielkiego Szejcha⁵⁴, „świętokradczym dogmatem wyznawanym przez dewiacyjną sektę ateistów”⁵⁵.

Niechęć do bahaizmu podyktowana jest również „względami bezpieczeństwa”. Stanowi on zagrożenie nie tylko dla islamu, lecz także chrześcijaństwa i judaizmu, z uwagi na nawoływanie do globalizacji pod sztandarem Izraela i powiązania z ruchem syjonistycznym, czego dowodzi usytuowanie Powszechnego Domu Sprawiedliwości w samym sercu Izraela⁵⁶. W zbiorowej świadomości ugruntowało się przekonanie, że bahaici jako „twór syjonizmu” szpiegują na rzecz Izraela, „stanowiąc większe zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego niż ekstremiści i terroryści”⁵⁷. Syjonistyczna psychoza podsycana jest na łamach prasy, a nawet w pracach naukowych, wydawanych nie tylko w Egipcie, lecz całym świecie arabskim, gdzie bahaizm definiowany jest jako:

⁵¹ Ibidem, s. 110–111.

⁵² J. Pink, op. cit., s. 430; J. Stork, H. Baghat, *Egypt. Prohibited Identities: State Interference with Religious Freedom*, Human Rights Watch 2007, Vol. 19, No. 7 (E), s. 18.

⁵³ O. Cetin, *Recognition and Identity: The Case of the Bahá'í Faith*, „Alternatives. Turkish Journal of International Relations” 2002, No. 1 (1), s. 4.

⁵⁴ Wielki Szejjch pełni funkcję rektora al-Azharu. Jest to najbardziej prestiżowe stanowisko, jakie mógł objąć muzułmański uczony, ustanowione pod koniec XVII wieku (M. Hatina, *Historical Legacy and the Challenge of Modernity in the Middle East: The Case of al-Azhar in Egypt*, „The Muslim World” 2003, No. 93, s. 52).

⁵⁵ G. Shahine, *The Others*, „al-Ahram Weekly” 2006, No. 794, [online], <http://weekly.ahram.org.eg/2006/794/eg6.htm> [dostęp: 3.05.2012].

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ P. Marshall, N. Shea, *Silenced: How Apostasy and Blasphemy Codes are Choking Freedom Worldwide*, Oxford–New York 2011, s. 64.

Ateistyczna zмова, sprzeczna z zasadami islamu i różniąca się od pozostałych religii niebiańskich, zaplanowana przez masonerię i światowy syjonizm, ugruntowana przez rosyjskich szpiegów w celu realizacji planów ekspansyjnych: zmiany islamu, zniesienia jego dogmatów, prawa i organizacji, eliminacji ducha dżihadu, realizacji spiskowych planów, odsunięcia muzułmanów od ich odwiecznych wartości, wspa- niałego dziedzictwa, nauk i wysokiej moralności, stworzenia dogodnych warunków do ustanowienia żydowskiej ojczyzny w Palestynie i szerzenia błędzenia, niezgody i dezorientacji na świecie zgodnie z Protokołami Mędrców Syjonu⁵⁸.

Obecnie liczebność wspólnoty bahaickiej szacunkowo wynosi od 1 tys. 500⁵⁹ do 2 tys.⁶⁰ osób i jest ona prawdopodobnie najbardziej represjonowaną mniejszością religijną w Egipcie⁶¹. Wielokrotnie przeprowadzono masowe aresztowania jej członków, w latach 1965, 1967, 1970, 1972, 1985 i 2001 służby bezpieczeństwa zatrzymały w sumie 236 osób⁶², przede wszystkim pod zarzutem łamania prawa z 1960 roku, choć oskarżano je także o praktykowanie niemoralnych aktów seksualnych czy też wykorzystywanie religii w celu wywołania konfliktów społecznych, osłabienia jedności narodowej i sztydzenia z religii objawionych⁶³.

Ze względu na nieuregulowany status prawny bahaici mają problemy z uzyskaniem dokumentów tożsamości. Na oficjalnych dokumentach państwowych (akcie urodzenia, zawarcia związku małżeńskiego, zgonu, dowodzie osobistym czy prawie jazdy) musi zostać odnotowana afiliacja religijna. Nieposiadanie dowodu osobistego po ukończeniu 16. roku życia uniemożliwia partycypację w życiu społecznym i zagrożone jest karą grzywny⁶⁴ oraz pozbawienia wolności⁶⁵. Po ogłoszeniu dekretu nr 263 wzrosła presja, aby w dokumentach znalazła się jedna z trzech uznanych przez państwo religii, jednak w praktyce wszystko zależało od urzędników: niektórych członków społeczności oficjalnie rejestrowano jako bahaitów, innych jako chrześcijan, muzułmanów lub nie wpisywano afiliacji religijnej⁶⁶. Sytuacja uległa zmianie w 1995 roku, kiedy wprowadzono elektroniczne

⁵⁸ Šaybat al-Ḥamd ‘Abd al-Qādir, *Al-adyān wa-l-firaq wa-l-maḍāhib al-mu’āšira*, Medyna s.a., s. 129.

⁵⁹ IRFR..., op. cit.

⁶⁰ S. Tadros, *Religious Freedom in Egypt*, The Heritage Foundation, „Backgrounder” 2010, No. 2487, s. 2, [online], http://thf_media.s3.amazonaws.com/2010/pdf/bg2487.pdf [dostęp: 15.04.2012].

⁶¹ P. Marshall, N. Shea, op. cit., s. 63.

⁶² J. Stork, H. Baghat, op. cit., s. 31.

⁶³ J. Pink, op. cit., s. 430.

⁶⁴ J. Stork, H. Baghat, op. cit., s. 14.

⁶⁵ P. Marshall, N. Shea, op. cit., s. 64.

⁶⁶ J. Pink, op. cit., s. 425–426.

akty urodzenia i dowody osobiste⁶⁷. Polityka rządu zaostriżyła się szczególnie w 2004 roku, kiedy zaczęto kategorycznie odrzucać wnioski osób, które chciały zostać zarejestrowane jako wyznawcy bahaizmu⁶⁸. Jedynym oficjalnym dokumentem, który mogli otrzymać bahaici, były paszporty, co zdaniem Tadrosa⁶⁹ było wyraźnym sygnałem zachęcającym do emigracji.

W kwietniu 2006 roku na wniosek bahaickiej rodziny sąd administracyjny w Aleksandrii nakazał wydanie dokumentów z prawdziwą afiliacją, uznając, że nie pozostaje to w sprzeczności z szariatem, a nawet jest wysoce wskazane w celu uregulowania praw i obowiązków egipskich społeczności religijnych⁷⁰. Po apelacji strony rządowej Naczelny Sąd Administracyjny unieważnił decyzję niższej instancji, stając na stanowisku, że rejestrowanie bahaizmu w oficjalnych dokumentach narusza porządek publiczny⁷¹. Całej sytuacji towarzyszył wielki szum medialny. „Przed decyzją sądu większość Egipcjan nie słyszała o bahaizmie i nie spotkała egipskiego bahaity”⁷². Teraz społeczność stała się obiektem powszechnego zainteresowania środków masowego przekazu. W prasie zarówno rządowej, jak i niezależnej przeprowadzono masowe ataki, nazywając bahaitów sektą założoną w celu zwalczania islamu, „bardziej niebezpieczną od ptasiej grypy i fali tsunami”⁷³ i tradycyjnie oskarżając o powiązania ze światowym syjonizmem, siłami zachodniego imperializmu i komunizmu. W publikacjach prasowych często opierano się na zasłyszanych, nieprawdziwych informacjach. Pojawiły się między innymi doniesienia o pięciu „dodatkowych dniach” w kalendarzu bahaitów, kiedy to mogą bezkarnie oddawać się nieokiełznanej zabawie i zakazanym przyjemnościom⁷⁴. Twierdzono, że bahaici stanowią zagrożenie dla ładu publicznego i dlatego powinni być monitorowani i izolowani od reszty społeczeństwa. Ministerstwo Wakfów wydało publikację jednego z uczonych Al-Azharu, sprzedawaną na ulicach Kairu za jednego funta egipskiego (równowartość około pięćdziesięciu groszy), w której otwarcie domagano się anihilacji społeczności:

⁶⁷ J. Stork, H. Baghat, op. cit., s. 28.

⁶⁸ Ibidem, s. 36.

⁶⁹ S. Tadros, op. cit., s. 12.

⁷⁰ J. Stork, H. Baghat, op. cit., s. 36.

⁷¹ P. Marshall, N. Shea, op. cit., s. 64.

⁷² J. Stork, H. Baghat, op. cit., s. 37.

⁷³ 'Iṣām ad-Dīn Ṣafā', 'Abduh Ibrāhīm, *Ḥurriyyat al-'aqīda fi 'uyūn aṣ-ṣiḥāfa al-maṣriyya al-bahā'īyya numūdaḡan. Raṣd wa-taḥlīl wa-taqyīm adā' aṣ-ṣuḥuf al-maṣriyya ḥiyāla azmat al-bahā'īyya*, Markaz Andalus li-dirāsāt at-tasāmuh wa-munāḥaṣat al-'unf (Andalus Institute for Tolerance and Anti-violence Studies) 2006, s. 12, [online], http://www.andalusitas.net/Files/MediaGallery/2010_07/75.pdf [dostęp: 12.05.2012].

⁷⁴ Ibidem.

Al-Azhar wzywa władze Arabskiej Republiki Egiptu do zajęcia bezwzględnego stanowiska wobec tej sekty naruszającej wiarę i porządek publiczny oraz wypełnienia rozkazu Boga poprzez uchwalenie prawa, które ją unicestwi [...] chroniąc wszystkich obywateli przed zgorzeniem⁷⁵.

Niektórzy politycy stali zaś na stanowisku, że w celach bezpieczeństwa narodowego bahaici powinni posiadać dokumenty poświadczające wyznawaną religię, aby państwo i społeczeństwo miało świadomość zagrożenia⁷⁶.

Mimo dużego zaangażowania środowisk religijnych ostatecznie w marcu 2009 roku Naczelny Sąd Administracyjny nakazał wydawanie bahaitom dokumentów bez adnotacji wyznania, orzekając, że wszyscy obywatele Egiptu są równi wobec prawa, bez względu na przynależność religijną, co dla bahaitów oznaczało koniec pięcioletniej batalii z rządem⁷⁷. Rzeczywiście w 2010 roku wydano pierwsze dowody i akty urodzenia, lecz nowych dokumentów nadal nie mogą otrzymać osoby pozostające w związku małżeńskim, rozwiedzione lub owdowiałe, ponieważ państwo odmawia rejestrowania bahaickich aktów małżeństwa⁷⁸. Ponadto, zgodnie z wyrokiem Wyższego Sądu Administracyjnego z 1981 roku, bahaici, jako apostaci, nie mogą zapisywać w spadku swojej własności potomkom⁷⁹. Problemem pozostaje też status bahaickich dzieci, ponieważ prawo w żaden sposób nie reguluje ich sytuacji prawnej. Zgodnie z wydaną w tej sprawie fatwą potomek apostaty może być traktowany jako apostata z urodzenia lub muzułmanin. Jeśli po ukończeniu 15. roku życia zdecyduje się trwać w wierze rodziców, automatycznie staje się apostatą⁸⁰.

Rewolucja 2011 roku rozbudziła w bahaitach nadzieję na poprawę ich statusu prawnego. Wyniki zakończonych w 2012 roku wyborów parlamentarnych i prezydenckich nie wskazują jednak na możliwość przeprowadzenia zmian w kierunku emancypacji społeczności. 70% miejsc w parlamencie zdobyły ugrupowania muzułmańskie, w tym aż 29% partia Nur reprezentu-

⁷⁵ As-Sayūfī Ḥālid ‘Abd al-Ḥalīm, *Al-Bahā’iyya ‘aqā’iduha – ahdāfuha al-isti‘māriyya*, Kair 2006, s. 99.

⁷⁶ ‘Iṣām ad-Dīn Ṣafā’, ‘Abduh Ibrāhīm, op. cit., s. 12.

⁷⁷ R. Hirschl, *Constitutional Theocracy*, Harvard University Press 2010, s. 113.

⁷⁸ IRFR..., op. cit. Bahaitom odmawia się rejestrowania aktów małżeństwa pod pretekstem próby zawarcia związku „chrześcijanina” z „muzułmanką” lub braku uprawnionego urzędnika. W 1952 roku wydano fatwę nakazującą rozpoznanie każdej sprawy, nawet bahaickiej, ponieważ państwo ma obowiązek rejestracji także niemuzułmańskich małżeństw, jednak sędzia po rozpatrzeniu sprawy ma prawo uznać związek za nieważny w świetle obowiązującego prawa (J. Pink, op. cit., s. 422).

⁷⁹ B. K. Rutherford, *Egypt After Mubarak: Liberalism, Islam, and Democracy in the Arab World*, Princeton–Woodstock 2008, s. 70.

⁸⁰ J. Pink, op. cit., s. 418.

jąca najbardziej radykalny nurt salaficki⁸¹. Jasir Burhami, przywódca ruchu, jeszcze przed rozstrzygnięciem wyborów oświadczył, że w razie zwycięstwa salafici nie zezwolą na oficjalne uznanie bahaizmu w dokumentach państwowych⁸². W lutym 2012 roku rzecznik salafitów, Abd al-Munim asz-Szahat, oświadczył: „My, salafici, odmawiamy współpracy z bahaitami, ponieważ oni, ze względu na swoją wiarę, nie istnieją”, dodając, że stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego, nowa konstytucja nie może uwzględniać nowelizacji i poprawy statusu społeczności, a państwo powinno się bronić przed tymi, którzy uważają, że bahaizm jest religią⁸³. Prawdą jest jednak, że nawet bardziej umiarkowane środowisko Bractwa Muzułmańskiego tradycyjnie pozostaje niechętne bahaitom. Założyciel stowarzyszenia, Hasan al-Banna (1906–1949), potępiał obecność chrześcijańskich i bahaickich misjonarzy w Egipcie, postrzegając ich działalność jako zagrożenie dla islamu i konspirację w celu odseparowania Egipcjan od źródeł wiary⁸⁴. Od początku celem Bractwa było oczyszczenie społeczeństwa z niebezpiecznych sekt, takich jak bahaizm i ahmadija, co starano się realizować poprzez, na przykład, uniemożliwianie pochówku bahaitów na muzulańskich cmentarzach, odstraszając w ten sposób muzulańców przed potencjalną konwersją. Obecnie Bractwo Muzułmańskie nie nawołuje otwarcie do eksterminacji wyznawców nieakceptowanych przez islam religii, lecz kategorycznie sprzeciwia się nadaniu im prawa do gromadzenia się i prowadzenia działalności misyjnej⁸⁵. Nadal jednak można spotkać się z bardziej radykalnym stanowiskiem – As-Siba’i, jeden z członków Bractwa, nazywa bahaizm „zarazą”⁸⁶ i zwraca się do całego społeczeństwa z apelem o powstrzymanie i wypędzenie z muzulańskiej ziemi „tej zblakanej sekty”, ponieważ „wrogowie chcą ją zasadzić na naszej ziemi i nawadniać naszą krew”⁸⁷.

⁸¹ S. Tarek, *Islamists win 70% of Egypt People's Assembly party list seats*, Ahram Online 2012, [online], <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/33/100/32287/Elections-/News/Islamists-win--of-Egypt-Peoples-Assembly-party-lis.aspx> [dostęp: 10.05.2012].

⁸² *We'll allow a Coptic president when Israel allows a Muslim one: Salafist leader*, 2011, [online], <http://english.ahram.org.eg/News/28628.aspx> [dostęp: 4.05.2012].

⁸³ *Shahat: Baha'is threaten Egypt's national security*, Egypt Independent 2012, [online], <http://www.egyptindependent.com/news/shahat-bahais-threaten-egypts-national-security> [dostęp: 4.05.2012].

⁸⁴ J. Calvert, *Sayyid Qutb and the Origins of Radical Islamism*, New York–Chichester 2010, s. 82.

⁸⁵ M. Tadros, *The Muslim Brotherhood in Contemporary Egypt. Democracy Redefined or Confined?*, s.l. 2012, s. 111.

⁸⁶ As-Sibā’ī ‘Abd al-Qādir ‘[As-Siba’i], *Kašf al-baliyya fī fadh al-bahā’iyya*, Kair 2006, s. 89.

⁸⁷ *Ibidem*, s. 90.

ZAKOŃCZENIE

Współcześni bahaici zaprzeczają, że bahaizm jest odłamem czy ruchem reformatorskim w łonie islamu, uznając go za odrębną religię. Niemniej jednak na Bliskim Wschodzie – kolebce tego nurtu – w państwach takich jak Iran czy Egipt, o ściśle zdefiniowanej tożsamości religijnej, w których dominującą rolę w życiu społecznym odgrywa islam, wyznaczający status społeczny obywateli, bahaici uznawani są za apostatów i wyznawców groźnej dla porządku społecznego herezji. Deprecjonujące ich argumenty natury religijnej mieszają się z politycznymi, a na zbiorową percepcję bahaizmu, zarówno w Iranie, jak i Egipcie, niebagatelny wpływ mają także rzekome powiązania z ruchem syjonistycznym, co w społecznościach żyjących głęboki resentyment wobec Izraela odgrywa kluczową rolę. Bahaizm postrzegany jest jako sekta założona przez masonerię (komunistyczne służby bezpieczeństwa ZSRR lub agentury innych wrogich państw) w celu zniszczenia islamu oraz wspierania światowego syjonizmu, zachodniego imperializmu i ateizmu.

W opisanych krajach bahaici stali się obiektem prześladowań i dyskryminacji, lecz na inną skalę. W Islamskiej Republice Iranu – mimo że stanowią najliczniejszą mniejszość religijną w znaczeniu socjologicznym – nie uzyskali akceptacji władz i odmawia się im, jako niewiernym, podstawowych praw obywatelskich. Po rewolucji w 1979 roku wielu z nich znalazło się w więzieniach, część zginęła, a poza przemocą fizyczną dotyka ich również medialna nagonka, wpływająca na ich recepcję w irańskim społeczeństwie. Jako że Iran jest państwem o charakterze teokratycznym, w którym kler szyicki odgrywa zasadniczą rolę, bahaici nie mają szans na uznanie jako mniejszość religijna, gdyż według muzułmańskich władz nie stanowią odrębnej religii. Irańscy przywódcy prowadzą regularną politykę antybahaicką, w praktyce zaś sytuacja wyznawców bahaizmu zależy w dużym stopniu od stopnia konserwatyzmu konkretnych władz, co widać na przykładzie pogorszenia ich sytuacji w ostatnich latach.

Również w Arabskiej Republice Egiptu, państwie nie wyznaniowym, ale posiadającym religię państwową, bahaici nadal nie uzyskali statusu pełnoprawnych obywateli, choć cieszą się znacznie większym poziomem bezpieczeństwa. Mimo zdecydowanego stanowiska establishmentu religijnego i wielokrotnych aresztowań żaden bahaita nie został skazany za złamanie dekretu nr 263⁸⁸. W ponad 80-milionowym państwie 2 tys. wyznawców bahaizmu stanowi zaledwie garstkę społeczeństwa, a uwaga opinii publicznej skoncentrowana jest przede wszystkim na napiętych relacjach muzułmańsko-koptyjskich. W przeciwieństwie do Koptów bahaici rzadko stają

⁸⁸ J. Stork, H. Baghat, op. cit., s. 31.

się obiektem inicjowanej oddolnie przemocy fizycznej. Prawdopodobnie jedyny tego typu incydent miał miejsce w 2010 roku, kiedy po emisji programu telewizyjnego na południu kraju zaatakowano członków bahaickiej społeczności, zmuszając ich do opuszczenia wioski⁸⁹. Dla egipskich bahaistów podstawowym problemem pozostają dokumenty tożsamości. Mimo znaczącego zwycięstwa w 2009 roku, kiedy po długoletniej walce oficjalnie uzyskali zgodę na posiadanie dokumentów bez afiliacji religijnej, nadal nie wszyscy mogą korzystać z przysługujących im praw.

Mając na uwadze opisaną sytuację i stanowisko islamu, można przypuszczać, że skoro przez większość muzułmańskich uczonych i autorytetów religijnych bahaizm uważany jest za radykalną sektę – jakiegokolwiek pojednanie i znacząca poprawa statusu społeczności w obu krajach jest niemożliwa, dopóki religia odgrywać będzie istotną rolę na płaszczyźnie publicznej. Za podsumowanie może tu posłużyć następujący cytat, który ilustruje dwie niemożliwe do pogodzenia perspektywy – bahaistów i muzułmanów: „Podczas gdy jedna strona deklaruje swoją niezależność i walczy o uznanie, druga, czyli islam, kategorycznie odmawia, uważając bahaistów za sektę”⁹⁰.

THE BAHAI COMMUNITY IN IRAN AND IN EGYPT: A COMPARATIVE VIEW

The article is focused on the status and the situation of the Baha'i community in two Middle Eastern countries: Iran (where the Baha'i Faith originates from) and Egypt. In both these Islamic states – Shi'a Iran and Sunni-dominated Egypt – Baha'is are persecuted and their rights are restricted, as Islamic authorities do not recognize their faith as an independent religion. Baha'is are perceived as apostates, members of a hostile political organization associated with Zionism, or spies. However, the situation of the Baha'is in the two countries differs slightly. The article presents a brief history of the religion, followed by similarities and differences between the Baha'is situation in Iran and Egypt, and an analysis of the position of political and religious establishment concerning the Baha'i Faith. It aims to answer the question of whether an improvement of the position of the Baha'i communities in those countries is possible at all.

BIBLIOGRAFIA

1. As-Sayūṭī Ḥālid ‘Abd al- Ḥalīm, *Al-Bahā’iyya ‘aqā’iduha – ahdāfuha al-isti‘māriyya*, Kair 2006.
2. As-Sibā’ī ‘Abd al-Qādir [As-Siba’i], *Kašf al-baliyya fī faḍḥ al-bahā’iyya*, Kair 2006.

⁸⁹ S. Tadros, op. cit., s. 12.

⁹⁰ O. Cetin, op. cit., s. 19.

3. Bayat-Philipp M., *Tradition and Change in Iranian Socio-Religious Thought*, [w:] *Continuity and Change in Modern Iran*, eds. E. B. Michael, N. R. Keddie, New York 1981.
4. Calvert J., *Sayyid Qutb and the Origins of Radical Islamism*, New York–Chichester 2010.
5. Cetin O., *Recognition and Identity: The Case of the Bahá'í Faith*, „Alternatives. Turkish Journal of International Relations” 2002, No. 1 (1).
6. Cole J., *Bahai Faith: i. The Faith*, [w:] *Encyclopaedia Iranica*, ed. E. Yarshater, Vol. 3, London–New York 1989.
7. Danecki J., *Podstawowe wiadomości o islamie*, t. 1, Warszawa 1998.
8. Danesh R., *Church and State in the Bahá'í Faith: An Epistemic Approach*, „Journal of Law and Religion” 2008, Vol. XXIV.
9. *Discrimination against Ethnic and Religious Minorities in Iran*, International Federation for Human Rights, Paris–Geneva–New York 2010, [online], <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4c8622f72.html> [dostęp: 8.08.2012].
10. *Fa'aliyathā-ye ferqe-ye zālle-ye bahā'iyat qeyr-e qānuni va mamnu'ast*, Fars News Agency 2009, [online], <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=8711271271> [dostęp: 8.08.2012].
11. Hartz P., *Baha'i Faith*, New York 2009.
12. Hatina M., *Historical Legacy and the Challenge of Modernity in the Middle East: The Case of al-Azhar in Egypt*, „The Muslim World” 2003, No. 93.
13. Hatina M., *Identity Politics in the Middle East. Liberal Thought and Islamic Challenge in Egypt*, London–New York 2007.
14. Hirschl R., *Constitutional Theocracy*, Harvard University Press 2010.
15. *Iran Shuts Newspaper For Publishing Baha'i Temple Photo*, Radio Free Liberty 2009, [online], http://www.rferl.org/content/Iran_Shuts_Newspaper_For_Publishing_Bahai_Temple_Photo/1886171.html [dostęp: 8.08.2012].
16. IRFR: *International Religious Freedom Report 2011: Egypt*, 2011, U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, [online], <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm?dliid=192881#wrapper> [dostęp: 25.04.2012].
17. ‘Iṣām ad-Dīn Ṣafā’, ‘Abduh Ibrāhīm, *Ḥurriyyat al-‘aqīda fī ‘uyūn aṣ-ṣiḥāfa al-maṣriyya al-bahā’iyya numūdağan. Raṣd wa-taḥlīl wa-taqyīm adā’ aṣ-ṣuḥuf al-maṣriyya ḥiyāla azmat al-bahā’iyya*, Markaz Andalus li-dirāsāt at-tasāmuḥ wa-munāhaṣat al-‘unf (Andalus Institute for Tolerance and Anti-violence Studies) 2006, [online], http://www.andalusitas.net/Files/MediaGallery/2010_07/75.pdf [dostęp: 12.05.2012].
18. Kazemzadeh F., *Baha'is in Iran: Twenty Years of Repression*, „Social Research” 2000, Vol. 67 (2).
19. Krasnowolska A., *Iran wspólnie (XIX–XX w.)*, [w:] *Historia Iranu*, red. A. Krasnowolska, Wrocław 2010.
20. MacEoin D. M., *Babism*, [w:] *Encyclopaedia Iranica*, ed. E. Yarshater, Vol. 3, London–New York 1989.
21. MacEoin D. M., *Bahai Faith: vii. Bahai Persecutions*, [w:] *Encyclopaedia Iranica Online*, ed. E. Yarshater, 2011, [online], <http://www.iranicaonline.org/articles/bahaism-vii> [dostęp: 8.08.2012].
22. Marshall P., Shea N., *Silenced: How Apostasy and Blasphemy Codes are Choking Freedom Worldwide*, Oxford–New York 2011.

23. Momen M., *The Globalization of the Baha'i Community: 1892–1921*, [w:] *Baha'i and Globalization*, eds. A. H. Margit Warburg, M. Warmind, Aarhus University Press 2005.
24. Pink J., *A Post-Qur'anic Religion between Apostasy and Public Order: Egyptian Muftis and Courts on the Legal Status of the Bahā'ī Faith*, „Islamic Law and Society” 2003, No. 3 (10).
25. *Qānun-e asāsi-ye Ğomhuri-ye Eslāmi-ye Irān*, 1368/1989, [online], http://91.98.29.74/majles/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=88 [dostęp: 6.10.2011].
26. Rutherford B. K., *Egypt After Mubarak: Liberalism, Islam, and Democracy in the Arab World*, Princeton–Woodstock 2008.
27. Sanasarian E., *Religious Minorities in Iran*, Cambridge 2000.
28. Sanasarian E., Davidi A., *Domestic Tribulations and International Repercussions: The State and the Transformation of non-Muslims in Iran*, „Journal of International Affairs” 2007, Vol. 60 (2).
29. Šaybat al-Ĥamd 'Abd al-Qādir, *Al-adyān wa-l-firaq wa-l-mađāhib al-mu'āšira*, Medyna s.a.
30. *Shahat: Baha'is threaten Egypt's national security*, Egypt Independent 2012, [online], <http://www.egyptindependent.com/news/shahat-bahais-threaten-egypts-national-security> [dostęp: 4.05.2012].
31. Shahine G., *The Others*, „al-Ahram Weekly” 2006, No. 794, [online], <http://weekly.ahram.org.eg/2006/794/eg6.htm> [dostęp: 3.05.2012].
32. Stork J., Baghat H., *Egypt. Prohibited Identities: State Interference with Religious Freedom*, Human Rights Watch 2007, Vol. 19, No. 7 (E).
33. Tadros M., *The Muslim Brotherhood in Contemporary Egypt. Democracy Redefined or Confined?*, s.l. 2012.
34. Tadros S., *Religious Freedom in Egypt*, The Heritage Foundation, „Backgrounder” 2010, No. 2487, [online], http://thf_media.s3.amazonaws.com/2010/pdf/bg2487.pdf [dostęp: 15.04.2012].
35. Tarek S., *Islamists win 70% of Egypt People's Assembly party list seats*, Ahram Online 2012, [online], <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/33/100/32287/Elections-/News/Islamists-win--of-Egypt-Peoples-Assembly-party-lis.aspx> [dostęp: 4.05.2012].
36. *The World Factbook*, Central Intelligence Agency 2012, [online], <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html> [dostęp: 10.03.2012].
37. Warburg M., *Citizens of the World. A History and Sociology of the Baha'is from a Globalisation Perspective*, Leiden–Boston 2006.
38. *We'll allow a Coptic president when Israel allows a Muslim one: Salafist leader*, 2011, [online], <http://english.ahram.org.eg/News/28628.aspx> [dostęp: 10.05.2012].
39. Żuk-Łapińska L., *Religia Bahá'í*, Kraków 1993.
40. www.bahai.org.pl
41. sanjesh.org

